

Mikkel Tveitan Hjelle

Motsetningene i Jernalderen

Symmetriske perspektiver på romersk materiell kultur i nordisk kontekst

Bacheloroppgave i Bacheloroppgave i Vår 2021

Veileder: Ingrid Ytsgaard

April 2021

Mikkel Tveitan Hjelle

Motsetningene i Jernalderen

Symmetriske perspektiver på romersk materiell kultur i nordisk kontekst

Bacheloroppgave i Bacheloroppgave i Vår 2021
Veileder: Ingrid Ytsgaard
April 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Teatro Maritimo, Villa Adriana, Tivoli. Bildet er tatt av Mikkel Tveitan Hjelle

Motsetningene i jernalderen:

Symmetriske perspektiver på romersk materiell kultur i nordisk kontekst.

Bacheloroppgave i ARK2003 | Vår 2021 | Mikkel Tveitan Hjelle

Abstract

This is a general thesis on the roman glass and bronze vessels that were found in Jæren, located in the western part of Norway. These artefacts represent the transformative life of the material culture. I will use a symmetrical-archaeological approach that will help in understanding the past and the objects itself in a better way. I will introduce the purpose of this thesis in the introduction. There will be general overviews over three archaeological theory models, the roman expansion in the northwestern part of Europe and over the artefacts that were found in Jæren. Final chapter will be a discussion and reflection over the cut glass beaker from Revhaug and the bronze basin from Krosshaug, two different objects that reflect the interaction between artefacts and humans. After that there will be a conclusion that summarizes this thesis and all the choices that was made in the process.

Dette er en bacheloroppgave om romerske glass og bronsekar som ble funnet på Jæren, som befinner seg i den vestlige delen av Norge. Artefaktene representerer det transformative livet til den materielle kulturen. I denne oppgaven vil jeg bruke en symmetrisk-arkeologisk tilnærming som vil hjelpe til å bedre forstå fortiden og objektene. Jeg vil introdusere formålet med denne bacheloroppgaven i introduksjonskapittelet. Videre vil det være generelle oversikt over tre arkeologiske teorimodeller, romersk ekspansjon i det nordvestlige Europa og over artefaktene som ble funnet på Jæren. Siste kapittel vil bli en diskusjon og refleksjon over overfangsglasset fra Revhaug og bronsefatet fra Krosshaug, som er to ulike objekter som gjenspeiler interaksjonen mellom artefakter og mennesker. Til slutt vil det komme en konklusjon som oppsummerer denne oppgaven og alle valgene som ble tatt i prosessen.

Innholdsfortegnelse

1.0. Innledning.....	4
2.0. Teoretisk og metodisk rammeverk	4
2.1. Arkeologiens tre ansikter: fra kultur til symbolikk	4
2.2. Det symmetrisk-arkeologiske perspektivet	5
2.3. Materiell kultur som informasjonssendere- og mottakere	7
3.0. Romerrikets ekspansjon i det nordvestlige Europa	8
3.1. Romersk ekspansjon og germanerne – krigføring.....	8
3.2. Handel, produksjon og distribusjon av romerske varer i Germania	10
4.0 Romersk materiell kultur på Jæren.....	13
4.1 Det fysiske landskapet på Jæren – perspektiver og premisser.....	13
4.2 Romerske glassbegre på Hauge og Tu	15
4.3 Romerske bronsekar på Hauge og Tu	18
4.4 Oversikt over andre gjenstandsfunn	19
5.0 Diskusjon av funnene på Hauge og Tu.....	21
5.1. Glassbegrene og bronsekarene sett fra et symmetrisk-arkeologisk perspektiv	21
5.2. Resultater og innfallsvinkel.....	23
6.0. Konklusjon	24
7.0. Tabell og figurliste	25
7.1 Figurliste.....	25
7.2. Tabelloversikt.....	25
8.0. Bibliografi	26

1.0. Innledning

Denne oppgaven skal i all hovedsak ta for seg hvordan symmetriske perspektiver kan anvendes i måten å fortolke gjenstander på. Gjenstandene i denne sammenhengen er glassbegrene og bronsekarene fra gravene på Hauge og Tu. Det har følgende blitt valgt å legge fram det teoretiske rammeverket i kapittel 2, slik at leseren vil få perspektivene i bakhodet mens vedkommende går igjennom de ulike kapitlene. Her vil det bli tatt opp først tre ulike arkeologiske perspektiver som kulturhistorisk arkeologi, prosessuell arkeolog og postprosessuell arkeologi. Disse skal være med på å gi et lite bilde av hvor arkeologien stod og fortsatt står på en del teoretiske fronter. Symmetrisk arkeologi vil bli tatt opp deretter, før det til slutt kommer en liten del om kulturoverføringsbegrepet. Hovedbasisen for det teoretiske rammeverket vil være Bruno Latour, på grunn av hans innflytelser innenfor dette feltet. Kapittel 3 tar opp romersk ekspansjon i form av krigføring og handel, to vesentlige årsaker til hvorfor det er romersk importvarer i Skandinavia og Germania. Det ble ikke brukt eller plass for å nevne gaver depotfunn, da det ville gått litt vekk fra oppgavens egentlige formål. De romerske gjenstandsfunnene fra Hauge og Tu blir gjort rede for i kapittel 4. I kapittel 5 vil de bli diskutert med en symmetrisk-arkeologisk tilnærming. Ett underkapittel har blitt brukt for å gi leseren en liten oversikt over området det er snakk om. Her har også symmetriske perspektiver kort blitt dratt inn. Til slutt vil det komme en konklusjon.

2.0. Teoretisk og metodisk rammeverk

2.1. Arkeologiens tre ansikter: fra kultur til symbolikk

Arkeologien har vært preget av mange ulike perspektiver, teoretiske modeller og fremgangsmåter. Det vil derfor være lurt å forkorte alle teoriene og perspektivene til tre hovedkategorier; kulturhistorisk arkeologi, prosessuell arkeologi og post-prosessuell arkeologi. Kulturhistorisk arkeologi tar for seg hvordan arkeologiske gjenstander er materielle uttrykk for normene som fantes i de kulturene gjenstandene stammer fra (Webster: 2008, s. 13). Kultur ble betegnet videre som normative og partikulære fenomener som spredte seg gjennom diffusjon og bevegelser. Senere kom den prosessuelle arkeologien, ofte kjent som

«New-Archaeology». Prosessuelle arkeologer var mer opptatt av å beskrive fortiden gjennom generaliserende lover, naturvitenskapelige metoder, kulturprosesser og til slutt via det som omtales som systemteori (Watson: 2008, s. 30). Med andre ord, arkeologien ble mindre opptatt av det unike og partikulære som det den kulturhistoriske arkeologien hadde vært tidligere. Den siste hovedkategorien er den post-prosessuelle arkeologien, som i og for seg var og fortsatt er en løs samling av flere ulike perspektiver og teorier. Noen av de viktigste post-prosessuelle konseptene går ut på sosiale og symbolske forhold (Shanks: 2008, s. 133 – 135). Gjenstander og handlingsprosessene bak de gjenstandene (f.eks. produksjon, utforming, bruk etc.) blir viktige sosiale aktører innenfor post-prosessuell tenkning.

Dette er hva jeg har definert som arkeologiens tre ansikter, ettersom de representerer tre ulike bilder av hva arkeologiske teorier prøvde å være på ulike tidspunkter. Deres opphav begynte i en periode mellom 1900 og 2000-tallet, men fortsetter å prege arkeologiske fortolkninger, teorier og perspektiver den dag i dag (for videre beskrivelse av de tre arkeologiske kategoriene, se Hurcombe: 2007, s. 91 – 107). Likevel er disse teoriene innenfor et samme paradigme. Alle de tre perspektivene betrakter gjenstander som fysiske etterlevninger fra fortiden, men ikke som likeverdige aktører på lik linje med menneskene som skapte dem. Med andre ord, de har vært preget av dikotomier og dualistiske perspektiver (for videre diskusjon se Harris & Cipolla: 2017, s. 13 – 35). Dermed representerer de ulike innfallsvinkler innenfor ett paradigme. Neste kapittel vil videre se nærmere på det som skiller seg vesentlig fra alle disse perspektivene, nemlig det som kalles for symmetrisk arkeologi.

2.2. Det symmetrisk-arkeologiske perspektivet

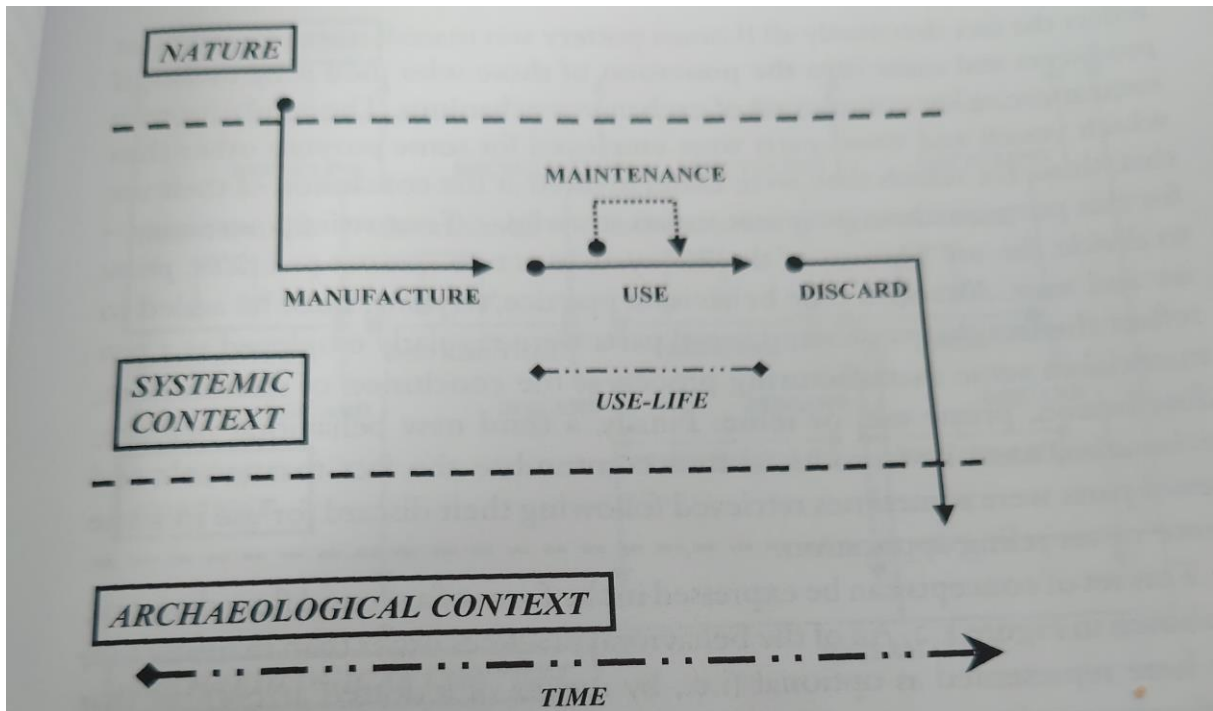
Det moderne samfunnet har en tendens til å både dele og blande ulike fenomener inn i hverandre. Dette er et problem som den franske vitenskapsforskeren Bruno Latour ønsket å fremheve i essayet «*Vi har aldri vært moderne*» (1991). Han beskriver blant annet hvordan selve begrepet moderne inneholder en dikotomisk verdensforståelse gjennom to ulike praksiser (Latour: 1996, s. 21 – 22). Den første praksisen kaller han for *oversettelse*, som tar for seg det Latour omtaler som hybrider eller blandinger av naturlige og kulturelle fenomener. *Renselse* er den andre praksisen, som er den praksisen hvor mennesker deler ting og mennesker inn i separate enheter. Et annen viktig aspekt er det som er kjent som aktør-nettverk-teorien (ofte forkortet til ANT) som tar for seg gjenstander og mennesker som likeverdige aktører i et komplekst nettverk. Dette er det som danner grunnlaget for

symmetrisk arkeologi (Olsen: 2006, s. 13 – 18). Her spiller gjenstander og andre ikke-menneskelige aktører i lag med mennesker i intrikate samspill hvor alle påvirkes av alle. Et annet perspektiv på dette er måten Brenna beskriver prosessen av nettverksbygging av allierte prester og institusjoner og måten gjenstander forvandles på når de ble samlet inn under innsamlingsperioden på 1700-tallet (Brenna: 2011, s. 21 – 38). Slike prosesser krever flere parter og i dette tilfellet blir gjenstandene viktige fordi de setter i gang ulike politiske, vitenskapelige, økonomiske og kulturelle prosesser.

Det siste eksempelet viser til hvordan kombinasjonen av ulike nettverk spiller en rolle i alt det mennesker foretar seg. Olsen nevner blant annet hvordan ikke-menneskelige aktører har muliggjort det å «... *erfare historiske “episoder” som neolittisering, urbanisering ...*» (Olsen: 2006, s. 17). Med andre ord, så har ulike arbeidsprosesser (som arkeologisk feltarbeid) ikke vært mulig uten dette spesifikke samspillet mellom menneskelige og ikke-menneskelige aktører. I tillegg handler det om samspillet mellom arkeologisk teori og arkeologisk praksis. Lucas advarer blant annet om hvordan feltarbeidere i Storbritannia «mister stemmen» sin gjennom måten «contract» arkeologi separerer arkeologen og praksisen i felt fra personlig fortolkning (Berggren & Hodder: 2003, s. 424). En slik prosess er sammenlignbart med hvordan materiell kultur i lang tid har blitt tolket som en «stille» kilde til kunnskap om fortidens kulturer (Olsen: 2006, s. 16 – 17). Derimot er feltarbeid preget av mange forskjellige «stemmer», som i dette tilfellet vil si alle menneskelige og ikke-menneskelige aktører. Whitmore nevner ulike forbindelser og nettverk av ulike gjenstander og personer når han skriver om to ulike arkeologiske prosesser fra Hellas (Whitmore: 2004, s. 135 – 159). Her nevnes både landskap, instrumenter, militære, topografi og arkeologer som aktive faktorer i flere nettverk. Sistnevnte prosessen som nevnes er AEP (Argolid Exploration Project) som var et arkeologisk prosjekt som ble startet på 1950-tallet og som fortsatte i 1979 og 1981. Whitmore beskriver her de systematiske oppgavene en arkeolog gjør ute i feltet og han søker etter å gjøre rede for alle typer felt som eksisterer i feltarbeid og arkeologisk kunnskapsproduksjon (Ibid: 2004, s. 149 – 159). Dette er alt fra dagbøker til de prosessene gjenstandene gjennomgår før de blir katalogisert. Slike transformative hendelser viser hvordan arkeologisk feltarbeid er full av forskjellige nettverk som operer med hverandre i ulike grader.

2.3. Materiell kultur som informasjonssendere- og mottakere

Materiell kultur er aktører som setter preg på sine omgivelser og som lar seg påvirke av sine omgivelser. Dette betyr at de tillegges forskjellige meninger og verdier i ulike kontekster. Peña beskriver en slik prosess når romerske keramikkgenstander går fra det han omtaler som systemisk kontekst, kort fortalt samfunn, til å havne i en arkeologisk kontekst (Peña: 2007, s. 6- 9, se figur 1 nedenfor). Gjenstandene blir derfor «inaktive» agenter i en arkeologisk kontekst inntil arkeologene selv graver gjenstandene ut fra denne konteksten. Slike forandringer kommer som følge av kulturelle og ikke-kulturelle formasjonsprosesser (Schiffer: 1975, s. 838). Dette indikerer at gjenstander, gjennom kulturelle og naturlige prosesser, skaper nye meninger i sine nye kontekster. Måten dette gjøres på er blant annet lik måten organismer overfører eller mottar informasjon gjennom sosiale interaksjoner og individuelle praksiser (Eerkens & Lipo: 2007, s. 4). I en slik sammenheng spiller «*cultural transmission*» modellen en viktig rolle. Materiell kultur bringer med seg informasjon om fortidens tradisjoner og praksiser, som da videresendes til det moderne samfunnet gjennom arkeologenes utgravninger. Slike overføringer skjer via diffusjon og folkevandringer hvor både menneskelige ideer og gjenstander havner i nye miljøer og påvirker dem. Eksempel på dette er hvordan et medisinsk manuskript fra kontinentet transformerte den medisinske kunnskapen på midten av 1100-tallet i England (Brenner: 2018, s. 48). Brenner nevner imidlertid at det kom nye manuskripter sørfra (Ibid: 2018, s. 49) så kunnskapene og informasjonen ble stadig endret som følge av dette. På en slik måte opererer gjenstander på. De skaper, overfører og materialiserer kunnskap. Diffusjon opererer med en noenlunde samme metode, blant annet gjennom spredning av ideer og gjenstander fra et kultursenter til et annet.

Figur 1 Livssyklusen til en gjenstand fra når de hentes ut som råmaterialer til de havner i arkeologisk kontekst. Bildet er hentet fra J. Theodore Peña 2007: s. 7.

3.0. Romerrikets ekspansjon i det nordvestlige Europa

3.1. Romersk ekspansjon og germanerne – krigføring

Krigføring var en av de viktigste årsakene til hvordan romersk kultur ekspanderte nordover til de germanske og britiske områdene, men romerne hadde fra før av en tidlig kjennskap til germanerne. Allerede mellom 113 og 101 f. Kr hadde kimbrenne og teutonerne, to ulike germanske grupper, satt en støkk i den romerske republikken (Iddeng: 2017, s. 291 – 292). Konfliktene førte til flere nederlag på romersk side og de ble til slutt tvunget til å hente tilbake den romerske konsulen Gaius Marius. Marius bekjempet teutonerne både i 102 og 101 f. Kr (Le Glay et al: 2009, s. 125 – 126). Litt under 100 år senere var situasjonen omvendt, da Caesar havnet i konflikt med sveberne. Sveberne var en samlet enhet av ulike germanske stammer (Young: 2015, s. 361 – 362). Caesar beskrev noen av hans militære kampanjer i sitt verk, *De Bello Gallico*. Det er blitt debattert hvorvidt hans beretninger er basert på selvforherligelse og imperialistisk forståelse eller om han faktisk beskrev virkeligheten.

Videre er det blitt diskutert om hvor og hvordan de militære trefningene, og folkemordene, fant sted. Roymans (et al) nevner Kessel, et område nær elvene Meuse og Waal i dagens Nederland, som mulig åsted for folkemord av to ulike germanske stammer (Roymans, Derks & Heeren: 2020, s. 268). En grunn for dette er fordi det ble gjort et funn av 772 skjelettdeler ved Kessel som tilhørte 70 individer, hvorav det fantes spor av skader på 21 bein (Roymans: 2018, s. 171 – 175). Det er verdt å merke seg at en del av skjelettene tilhører mennesker fra andre perioder også, men likevel forsterker de inntrykket av at det skjedde en eller annen form for konflikt i dette området (for videre begrunnelse se Roymans: 2018, s. 176 – 180). Disse konfliktene hentet fra den republikanske perioden i Romerriket, indikerer et anstrengt forhold mellom germanere og romere. Det er likevel ikke et svart-hvitt forhold, men det skal jeg komme tilbake til i neste underkapittel.

Konfliktene i forrige avsnitt maler et anstrengt militært forhold mellom romerne og germanerne. Dette kommer for øvrig av at romerne ønsket å ekspandere sin innflytelse nordover og satte med det i gang store omveltninger både hos seg selv og hos germanerne. Allerede i året 5 e.Kr ble Tiberius, som var en adoptiv sønn til keiser Augustus, sendt nordover for å gjøre en militær rekognosering. Han seilet oppover langs den nordvesttyske og jyske kysten (Jørgensen: 2003, s. 13). Bare noen få år senere, i år 9 e. Kr, led romerne et stort nederlag. Den romerske senatoren Publius Quinctilius Varus og flere romerske legioner ble overfalt av germanske krigere ved et område nær dagens Osnabrück (Storgaard: 2003, s. 110). Germanerne ble ledet av en cheruskisk høvding kalt Arminius. Videre kom denne hendelsen til å bli kjent som slaget ved Teutoburgskorgen (Iddeng & Wenn: 2011, s. 256). Det har vært mange spørsmål tilknyttet hvor dette slaget fant sted. Sheldon nevner blant annet funn av romerske våpen, rustning, hverdagslige redskaper (som saks, barberkniv, skjær etc.) og mynter, som kan dateres til perioden 8 f.Kr - 3 e.Kr. Hun tolker dette som tegn på at slaget fant sted ved Kalkriese, som ligger i Osnabrück-distriktet (Sheldon: 2020, s. 1019-1020) i dagens Tyskland. Romerne havnet igjen i konflikter med germanerne på et senere tidspunkt, nærmere sagt i perioden 166 – 180 e.Kr. Disse konfliktene ble kalt for de markomanniske krigene, som var konsekvens av enorme folkevandringer i og destabilisering av romerske klientstater i Germania. Blant dem var markomannerne, som fra før hadde vært vennlige ovenfor romerne. Et spesielt og viktig aspekt ved dette er at romerne hadde etablert gode forhold med sjællandske folkegrupper (Storgaard: 2003, s. 115 – 118). Det siste punktet viser hvordan Skandinavia ble inkludert i romernes militære operasjoner og indikerer hvordan samfunnene i Nord-Europa havnet i kontakt med det mektige imperiet fra sør.

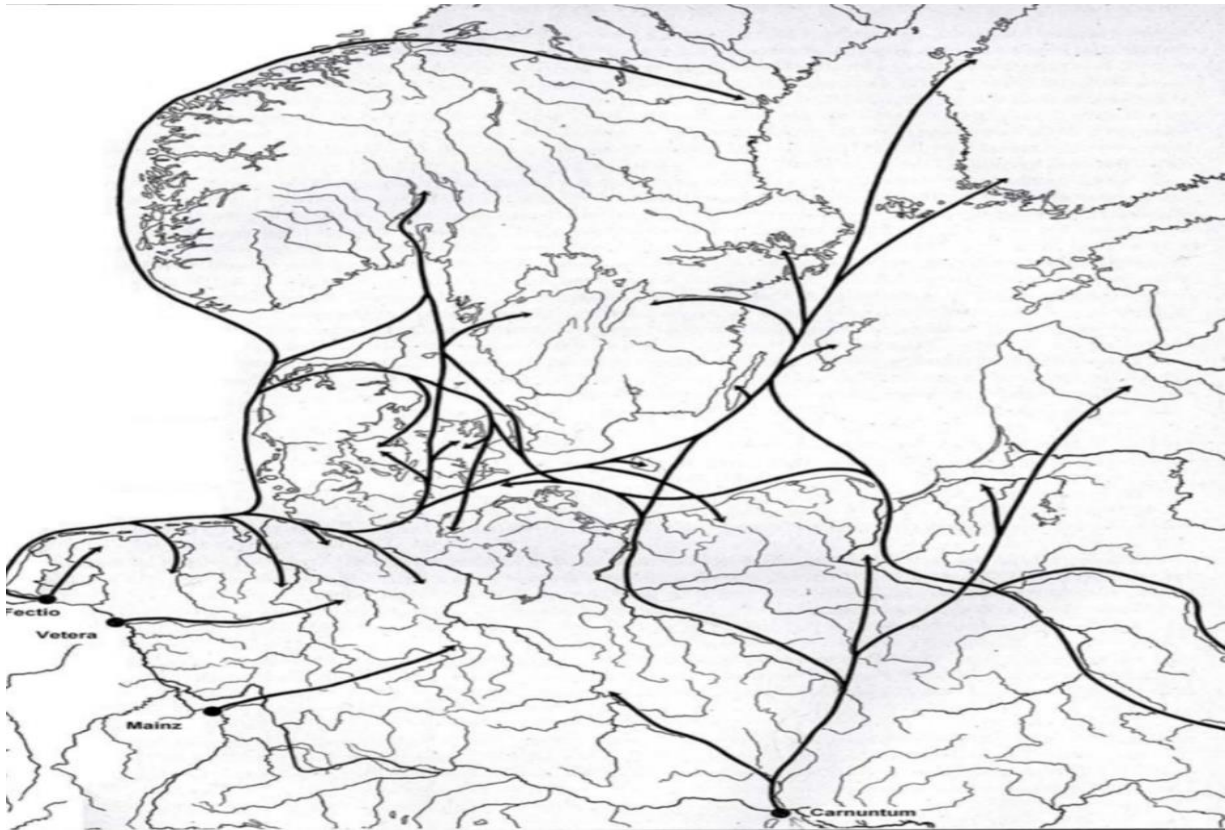
Krigføringene som ble ført mot germanerne, var en del av romaniseringsprosessen av de kulturene romerne anså som barbariske og usiviliserte. Konsekvensene av denne prosessen var blant annet at germanske landsbyer og jordbruk ble innlemmet inn i det romerske systemet (Roymans, et al: 2020, s. 268 – 288). Disse områdene overskred ikke grenselinjene, *limes*, som romerne etablerte ved Rhinen og Donau (Iddeng & Wenn: 2011, s.156). En annen konsekvens var at romerne rekrutterte sørskandinaviske leiesoldater i kampene mot markomannerne, noe som gravfunnene fra Himlingøje i Øst-Sjælland tyder på. Her ble det funnet 2 sølvpokaler og gullarmring som tolkes som indikasjoner på at østsjællandske aristokrater deltok i krig på romersk side (Storgaard: 2003, s. 116 -117). Både førstnevnte og sistnevnte faktor viser hvordan romerne kom i kontakt med germansk kultur gjennom vold og politiske intriger. Videre måtte romerne omstrukturere sitt eget militærvesen. Blant annet ble det opprettet flere nye legioner etter hvert som at det ble nødvendig, og det ble etablert opptil 29/30 legioner i det 2.århundre e.Kr (Bundgaard Rasmussen: 2003: s. 151). Mange av de romerske soldatene brakte seg med vin, som germanerne fikk tilgang til (Ødegård: 2014, s. 216 – 217). Dette bidro blant annet til at germanerne kom i kontakt med romerske vintradisjoner og drikkekultur. Et liknende eksempel kommer til uttrykk hos den romerske forfatteren Ammianus Marcellinus som skriver: «*Gallerne er et folkeferd som er grådig etter vin*» (Ammian: s. 98). Dette er med på å illustrere et bilde av hvordan vinen ble introdusert for de erobrede kulturene og som gradvis ble aktører i en romaniseringsprosess.

3.2. Handel, produksjon og distribusjon av romerske varer i Germania

Alle veier leder til Rom er et utsagn som gjenspeiler hvor effektive romerne var med å spre sin innflytelse. I denne sammenhengen er handelsnettverkene som ble etablert i provinsene gode eksempler på dette. Storgaard nevner blant annet hvordan romerne etablerte handel med sørskandinaviske samfunn, deriblant østsjællandske aristokrater, for å skaffe seg rav (Storgaard: 2003, s. 118). Gundersen nevner på sin side hvordan romersk importfunn varierer fra region til region. Blant annet var fibula og keramikk primært funnet i Gallia og på de britiske øyer, mens luksuriøse varer av sølv, glass og bronse ble funnet i store deler av Germania (Gundersen: 2007, s. 32). I tillegg var vinen en viktig romersk eksportvare, som romerne blant annet eksporterte 2 millioner liter årlig inn i Gallia i løpet av det siste århundre f.Kr. (Silver: 2012, s. 292). Videre nevner Ødegård hvordan romerne begynte å produsere vin i Gallia på grunn av den økte vinforespørselen blant de galliske og germanske samfunnene (Ødegård: 2014, s. 217). Dette eksemplifiserer hvordan romerne etablerte komplekse

handelsnettverk med ulike samfunn i den nordvestlige delen av verdenen. Det viser et bilde av at romerne på den ene siden betraktet nordlige produkter som rav, mens de på den andre siden brakte med seg produkter fra hjemlandet. Samtidig ble handel av utenlandske varer viktig fordi det ble skapt to store etterspørselssentrum: den romerske hæren og selve byen Roma (Morley: 2012, s. 311). Gjennom eksport og import kunne romerne forsyne seg selv mens de samtidig skapte viktige handelspartnere og nettverk i den utvidende delen av Romerriket.

Alle veier leder til Rom har en fysisk mening i tillegg. Det vil si, romerne etablerte lange handelsruter som førte dem til og fra Roma. Gundersen nevner en rute som gikk fra Capua og via Brennerpasset og videre nordover langs Donau og senere Elben (Gundersen: 2007, s. 33). Denne ruten hadde allerede vært etablert, men den viser de lange utstrekningene som fører romerske importvarer nærmere til de romerske provinsene ute i periferien. Brogan nevner flere mulige handelsruter, da spesielt Carnuntum i dagens Østerrike som strekker seg både til sør og nord og som blant annet blir beskrevet i antikke kilder (Brogan: 1936, s. 196 – 201). Slike handelsruter utgjør særdeles viktige faktorer for måten romersk kultur og materielle gjenstander overføres til andre kulturer. Dette er en prosess som går motsatt vei i tillegg, blant annet gjennom romernes interesse i ravhandel. Handelsrutene gjorde det mulig for utveksling av varer og ideer, deriblant bronsepanner som for «... *the barbarians, these objects were associated with prestige not utility ...*» (Wallace-Hadrill: 2008, s. 405). Disse utvekslingene av varer og ideer representerer derfor en annen side av det romersk-germanske forholdet. På en side, gjennom krigføring og erobring, var germanerne og romere fiender. På den annen side, gjennom handel og distribusjon, var det to ulike verdener som kulminerte i samarbeid og nettverksbygging.

Figur 2 Kart over mulige handelsveier i Germania. Hentet fra Ingar. M. Gundersens hovedfagsoppgave. Kartet er etter Eggers 1951: s. 56

To andre faktorer som er viktige i denne sammenheng, er produksjon og distribusjon av romerske varer i Germania og Romerriket. Capua var lenge et hovedsete for produksjon av romerske bronsevarer (Wallace-Hadrill: 2008, s. 380). Dette endret seg etter 1. århundre e.Kr, hvorav produksjonsområdene ble flyttet til romerske provinser i det nordvestlige Europa (Gundersen: 2007, s. 33). Romerske glass har på sin side opprinnelse i Levanten, som følge av deres isotopiske kjennetegn (Wilson: 2012, s. 140 – 141). Det har videre blitt funnet eldre bysantiske ovner i Israel som ble brukt til glassmelting. Wilson skriver at glass fra Levanten ble eksportert videre til de ulike sentraene for glassblåsing i den romerske verdenen (Ibid: 2012, s. 142). Måten disse gjenstandene, som bronsevarer og glass, har vært distribuert gjennom effektiv transport. Adams nevner måten geografiske og topografiske forhold spiller inn på gode transportforhold og nevner kort om romernes komplekse veisystem (Adams: 2012, s. 219). Distribusjon handler om hvordan gjenstander eller produkter overføres fra produsenten til forbrukeren. Peña nevner hvordan romerske leirkar inngikk i komplekse utvekslinger mellom forbrukere og handelsfolk som reiste langt eller kort via veier, elver eller hav (Peña: 2007, s. 36). Hvorvidt dette gjaldt alle områder i Germania eller lenger nord for

limes, kan av og til være vanskelig å etablere. Et eksempel på dette er måten Wells og Erdrich kontrasterer hverandre i sine konklusjoner om nærvær eller fravær av romersk handel i områder nord for Rhinen (Galestin: 2010, s. 67 – 70). Produksjon og distribusjon av romerske varer viser til en annen måte å ekspandere sine innflytelser, og ofte kunne dette foregå mellom flere ulike ledd.

4.0 Romersk materiell kultur på Jæren

4.1 Det fysiske landskapet på Jæren – perspektiver og premisser

Det fysiske landskapet spiller en sentral rolle for menneskenes utforming av kulturer og sivilisasjoner. Naturen og landskapet legger premissene for måten mennesker og ikke-menneskelige aktører interagerer med hverandre. Definisjonen av landskap varierer fra bylandskap til fjell og kyst. Andre forståelser av begrepet hentes ut fra de filosofiske kretsene, deriblant de som tar for seg objektivistiske eller subjektivistiske definisjoner (Lothian: 1999, s. 177-195). En annen måte er å legge vekk skillet mellom natur og kultur, samt omdefinere naturens hierarkiske rolle. Det vil si, gå vekk fra hva Latour omtaler som mononaturalisme til noe som taler for mangfoldige naturer eller multinaturalisme (Gleason: 2017, s. 584). En slik forståelse går innpå det symmetriske perspektivet som Latour fremhever. Det finnes ulike naturer som det finnes ulike aktører og de interagerer med hverandre i intrikate nettverk. Landskapet spiller en stor rolle i måten mennesker og ikke-menneskelige aktører oppfører seg på. Noe som innebærer at de innehar ulike nyttefunksjoner.

Når det gjelder Jæren, så er det et spesielt område som har vært sterkt utsatt for intensivt menneskelig aktivitet, da i form av jordbruk og beiting. Lillehammer beskriver Jæren som en del av kystlyngelandskap i den vestnorske regionen med et lavtliggende slettelandskap med forhøyninger og forsenkninger (Lillehammer: 2014, s. 14 – 15). Sentralt i dette området står Tinghaug, som rager høyt over landskapet med litt over 100 meter over havet. Ved utkanten av Tinghaug-høyden ligger Krosshaug-graven. Det ligger flere graver og gravminner like i nærheten og landskapet kan derfor ha fått en religiøs betydning ved å være et sted for både de dalevende menneskene og deres forfedre (Bukkemoen: 2014, s. 44). Videre er det viktig å forstå at landskapet har vært i kontinuerlig forandring. Det har foregått en avskoging av

området som følge av blant annet høy menneskelig jordbruksaktivitet i bronsealderen (Prøsch-Danielsen & Simonsen: 2000, s. 40 – 41). Dette er en forandring som åpnet opp for et mer vidåpent landskap med fruktbar jord å dyrke i. Andre forandringer kom i løpet av og etter 1800- tallet, da moderniseringsperioden preget landskapet for fullt (Lillehammer: 2014, s. 5). Slike forandringer gjør at landskapet foretar et hamskifte og dermed endrer de fysiske forutsetningene for jordbruksdrift. Forskjellen jernalderens og dagens Jæren er at det i dag ikke lenger innehar den samme politiske og sosiale funksjonen, men en geografisk høyde som skuer utover Jæren.

Figur 3 Utsikt over Jæren fra Tinghaug. Et sentralt punkt i jernalderen med flere gravfelt i nærheten, blant annet kvinnegraven på Krosshaug. Bildet er tatt av Annette Øvrelid /Arkeologis Museum, Universitetet i Stavanger.

4.2 Romerske glassbegre på Hauge og Tu

På gårdene Hauge og Tu i Jæren har det blitt funnet trådpålagte glassbegre (2), fasettslipte

glassbegre eller overfangsglass (1), bronsefat (1) og vestlandskjele (1) (Hauken: 2014, s. 63). Fra Revhaug på

Tu ble det funnet et unikt overfangstglass med gresk innskrift som grovt kan oversettes til «Drikk og lev vel».

Denne innskriften har blitt tolket som et uttrykk for glassbegerets sosiale og politiske funksjon hos eliten

(Rødsrud: 2011, s. 50 – 59). Dette blir diskutert mer

omfattende i kapittelet som tar for seg fortolkninger av

materiell kultur. Mulig opphav er, etter Haukens

antydninger, et område ved Svartehavskysten og mulig

datering er mellom romertid og folkevandringstid (Hauken:

2014, s. 64). Overfangstglasset ble funnet i en såkalt ubrent

mannsgrav ved en rundhaug på Revhaug, en grav som

tilhørte en mann med høy status på Jæren (se Hauken:

2014, appendiks 1, s. 147). Helliessen har beskrevet området rundt graven som gresskleddt og

omtrent 2 meter høyt (se Helliessen: 2014, appendiks 3, s. 163). Glassbegeret (S1494) har to

blåe bånd på toppen, hvorav den øverste er delt inn i firkanter med greske bokstaver

innskrevet der. I begerets midterste parti er det fire blåe, ovale ringer som omringer glasset.

Ved bunnen av glasset er det en blåfarget fot på en grønn bunn (Hauken: 2014, s. 64).

Overfangstglasset er en del av de såkalte fasettslipte glassene og har to farger hvorav den blåe

fargen dekker over den grønne. Mannen som ble gravlagt med dette glasset har etter all

sannsynlighet hatt en sentral posisjon i det lokale, kanskje også regionale, miljøet på Jæren.

Figur 4: Konisk overfangsglass (S1494) funnet på Revhaug, Tu. Bildet er tatt av Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.

<i>Gjenstandstyper</i>	<i>Lokalitet</i>	<i>ID-nummer</i>	<i>Gravform</i>	<i>Museumsnummer</i>	<i>Datering</i>
<i>Overfangsglass med gresk innskrift</i>	Revhaug, Tu	54108-1	Ubrent mannsgrav	S1494	Romertid/fvt.
<i>Glasstrådpålagt beger A</i>	Ådnehaugen, Tu	54102	Ubrent mannsgrav	S1479	Folkevandringstid
<i>Glasstrådpålagt beger B</i>	Krosshaug, Hauge	34304	Ubrent kvinnegrav	B2272	Folkevandringstid

Tabell 1: Tabelloversikt over glassbegrenes lokalitet og hva slags type grav de ble funnet i. Datering og museumsnummer er hentet fra Kristoffersen, Nitter og Pedersen (red.): Et Akropolis på Jæren?

Et annet glassbegerfunn fra Jæren er det glasstrådpålagte begeret (B2272) fra Krosshaug på Hauge. Dette er mosegrønne glass med pålagte horisontale og vertikale tråder med en liten fot på bunnen (Magnus: 1975, s. 101). Det er, i likhet med begeret fra Ådnehaugen, et såkalt

Snartemoglass (Hauken:2014, s. 64). Et slikt beger (S1479) finnes også på Ådnehaugen på Tu. Begge glassbegre har blitt funnet i skjelettgraver, men skiller seg ved at begeret på Krosshaug ble funnet i en ubrent kvinnegrav mens begeret fra Ådnehaugen ble funnet i en mannsgrav. Kvinnegraven fra Krosshaug er datert til tidlig folkevandringstid (Hauken: 2014, s. 67) og kan regnes som den nest eldste graven av de gravene som er blitt nevnt her. Graven på Ådnehaugen er datert til den senere fasen av folkevandringstid. Det er blitt funnet andre slike begre i Norge, deriblant på Salthammer i Inn-Trøndelag (Marstrander: 1983, s. 53 – 53) hvor det også ble funnet et overfangsglass fra romertid. Marstrander fremhever Ekholms poeng om at det trådpålagte glassbegeret fra Salthammer er prototypen til glassbegeret fra Krosshaug (Marstrander: 1983, s. 54 & Ekholm: 1956, s. 54). De trådpålagte glassbegrene fra

Hauge og Tu har begge en omdiskutert proveniens. Hunter og Sanderson nevner Skandinavia som et mulig opphav (Hunter & Sanderson: 1982, s. 22 – 29). Hauken refererer til Näsman's antydninger om Thüringen og Bayern som mulige opprinnelige produksjonsområder (se

Figur 5: Glassbeger (B2272) med pålagt glasstråd. Bildet viser glassbegerfunnet fra Krosshaug på Hauge. Bildet er tatt av Nor-Hansen/Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.

Hauken: 2014, s. 65 & Näsman: 1984, s. 81). En tredje oppfatning er at begeret kommer opprinnelig fra områder i Belgia eller Nord-Frankrike (Magnus: 1975, s. 104). Dette er tre ulike oppfatninger av proveniensen til de glasstrådpålagte begrene og alle indikerer at glassbegrene har sitt opphav fra områder i det nordvestlige Europa.

Figur 6: Glasstrådpålagt beger (S1479) fra Ådnehaugen på Tu. Bildet er tatt av Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.

4.3 Romerske bronsekar på Hauge og Tu

I tillegg til glassbegrene ble det funnet to ulike bronsekar; et bronsefat og en vestlandskjele. Bronsefatet (B2269) ble funnet sammen med det trådpålagte glassbegeret i den ubrente kvinnegraven på Krosshaug. Det ble funnet i en hellekiste med innvendig kammer (se Hauken: 2014, appendiks 1, s. 141). Hauken tolket det som et unikt funn med tanke på at det ble funnet sammen med et glassbeger og på grunn av dens utseende (Hauken: 2014, s. 63 & 65). Hun legger videre til noen interessante aspekter ved bronsefatets utseende. For det første

Figur 7: Bronsefatet (B2279) fra Krosshaug. Attasjen har et slangeliknende vesen som fester hanken til randen av karet. Hankefestet preges av et menneskeansikt. Bildet er tatt av Nor-Hansen/Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.

har det noen slangeliknende dyr som kobler hankefesten til randen av kjelen. For det andre er hankefesten blitt utformet som et menneskeansikt (se Hauken: 2014, s. 68, figur 6). Det finnes ikke noen tilsvarende bronsefat i Norge som har denne stilen, men det er mulig å se på bronsefat av typen 83 etter Eggers inndeling som den nærmeste liknende modellen. Av den grunn velger jeg å støtte meg på konklusjonen til Magnus om at bronsefatet ble produsert et eller annet sted i Mellom-Europa og kan dateres så sent som det 4. århundre (Magnus: 1975, s. 93 – 101). Når det er sagt så kan fremtidige fortolkninger lede til andre interpretasjoner av bronsefatets opprinnelse. Det er imidlertid ingen tvil om at det var en gjenstand med høy bruksverdi for eliten på Hauge, enten i form av sosiale eller kulturelle betydninger. Magnus

fortolker denne importvaren som noe som gjenspeiler et individ med høy status eller makt, i dette tilfellet er det kvinnen fra Krosshaug-graven (Magnus: 2014, s. 74). En slik fortolkning åpner opp for en bevisstgjøring av kvinnenenes rolle på Hauge og Tu i løpet av eldre jernalder

<i>Gjenstandstyper</i>	<i>Lokalitet</i>	<i>ID-nummer</i>	<i>Gravform</i>	<i>Museumsnummer</i>	<i>Datering</i>
<i>Bronsefat</i>	Krosshaug,	34304	Ubrent	B2269	Romertid
	Hauge		kvinnegrav		
<i>Vestlandskjele</i>	Ådnehaugen	54102	Ubrent	S1480	Folkevandring
	, Tu		mannsgrav		stid

Figur 2: Tabelloversikt over bronsekarene; deres lokalitet, datering og hvilken gravform de ble funnet i. Datering er brukt etter Magnus (1975) og Hauken (2014).

Det andre bronsekaret som ble funnet var en såkalt vestlandskjele (S1480) og den ble funnet i en ubrent mannsgrav på Ådnehaugen på Tu (Hauken: 2014, s. 65, se også appendiks 1, s. 150). Dette er den vanligste formen for bronsekar i Norge og dateres til folkevandringstiden. Vestlandskjelen er et bronsekar som har en rund bunn og med skrånende vegger mot munningen. Den kan deles inn i to grupper: vestlandskjele med pånaglede hemper kjent som type 1 og vestlandskjele med trekantede ører kategorisert som type 2 (Hauken: 1997, s. 37). Hauken påpeker at det finnes 112 vestlandskjeler som er funnet i Norge, hvorav noen få (2) ble funnet i myr og resten i graver (Hauken: 2005, s. 11). Dette indikerer at kjelene hadde høy status fordi de ble brukt av eliten til hverdagslige og religiøse sammenhenger. Dermed havnet de i gravene med den avdøde enten i form av å være beholdere for brente bein eller som gravgave i ubrente graver. Hauken legger blant annet til at de var verdifulle på grunn av at de kunne anvendes som gaver eller kokekar. Spesielt ble dette fremtredende utenfor den romerske sfæren (Hauken: 2014, s. 67), hvor de fikk andre betydninger enn det de hadde hatt blant den romerske befolkningen.

4.4 Oversikt over andre gjenstandsfunn

Det har blitt funnet andre gjenstander på Hauge og Tu i tillegg til glassbegrene og bronsekarene. I den ubrente kvinnegraven på Krosshaug ble det funnet flere ulike gjenstander (Hauken: 2014, appendiks 1, s. 141), deriblant; relieffspenner av sølv, korsformede spenner av sølv, sølvfigurer, hektespenne, spannformet leirkar, to keramiske hankekar og andre ulike gjenstander (se tabell nedenfor). Magnus skriver at de fleste av disse funnene på Krosshaug kan avgrensnes til samme tid eller periode, med unntak av bronsefatet som er eldre enn de andre funnene (Magnus: 1975, s. 32 – 93 & s. 107 – 108). I den ubrente mannsgraven på

Revhaug på Tu ble det funnet et fragment av jernspyd, trespann med bronsebeslag og spillebrikker av bein (Hauken: 2014, appendiks 1, s. 147). Disse er datert til eldre jernalder, da mellom yngre romertid og folkevandringstid. Videre ble det funnet blader av bøyleksaks av jern, jernkniv med rester av treskaft, jernskjoldbule, tveegget sverd av jern, hestetann, ubrente bein, betalingsringer og andre gjenstander (se tabell lenger ned). Disse er blitt datert til folkevandringstid, mellom 400 til 500 e. Kr (Hauken: 2014, appendiks 1, s. 150) og ble funnet i skjelettgraven på Ådnehaugen sammen med det glasstrådpålagte begeret (S1479).

Lokalitet	Gjenstander i graven	Museumsnummer	Datering	Gravskikk
Krosshaug, Hauge	Glasstrådpålagt beger Bronsefat Relieffspenne av sølv Gullsmykke Korsformet spenne av sølv Sølvfigurer (2) Hektespenne av sølv Spannformet leirkar Keramiske hankekar (2) Trespann med bronsebeslag Sølvbarre Jernhengsler Jernskrapere (2) Skiver av ubrent leire Spinnehjul av ubrent leire Perle av glassfluss Tangen til vevsverd av jern Bjørneklør (4) Eikeplanker Bjørneskinn med hår og tekstiler.	B2269-82, 2288-92, 2294-99	Folkevandringstid	Ubrent kvinnegrav
Revhaug, Tu	Overfangsglass med gresk innskrift Jernspydfragmenter, trespann med bronsebeslag og spillebrikker av bein.	S1494	Yngre Romertid- Folkevandringstid	Ubrent mannsgrav
Ådnehaugen, Tu	Glasstrådpålagt beger Vestlandskjele Hankekar av keramikk, Spannformede leirkar (2) Bøyleksaksblader av jern Kniv av jern med treskaft Skjoldbule av jern Tveegget sverd Firegget lansespiss Skiferbryne Betalingsringer av gull (2) Tre, bark, Tann til en hest Ubrente bein	S1476-1493	Folkevandringstid	Ubrent mannsgrav

Tabell 3: Stor tabelloversikt over de andre gjenstandsfunnene som ble funnet på Hauge og Tu. Det er verdt å merke seg at de andre funnene på Revhaug ikke ble tatt vare på (Hauken: 2014, s. 147).

Dateringer har blitt skrevet etter Hauken (2014).

5.0 Diskusjon av funnene på Hauge og Tu

5.1. Glassbegrene og bronsekarene sett fra et symmetrisk-arkeologisk perspektiv

Glassbegrene og bronsekarene har sine praktiske funksjoner, men de er også med på å skape et samspill mellom ulike aktører og kulturelle kontekster. De har hatt transformative liv i den grad at deres betydninger og roller har endret seg i den nye konteksten de havnet i. Van Oyen & Pitts skriver følgende at «... *artefacts biographies follow objects as they move from production, through distribution and use, to discard (and after).*» (Van Oyen & Pitts: 2017, s. 13). Gjenstander skaper, transformerer og erfarer fysiske og symbolske (mentale) endringer. Med andre ord, de er aktører med agency som setter i gang ulike fysiske handlinger. Slike handlinger er alt fra rituelle seremonier, utveksling av ideer og kulturer eller drikkegilder for å nevne noen. Det er på dette nivået at symmetrisk-arkeologi, i lag med *cultural transmission*-modellen, kan være med på å gi en bedre forståelse av fortiden og dens fysiske etterlevninger. Olsen, som nevnt tidligere, poengterer blant annet at uten gjenstander så ville det vært vanskelig for mennesker å oppleve «historiske episoder» (Olsen: 2006, s. 17). Dette inkluderer den romerske ekspansjonen i Germania, Britannia og Gallia. Samspillet mellom ikke-menneskelig og menneskelige aktører spiller en stor rolle i slike historiske hendelser fordi de materialiserer romernes (i dette tilfellet) mentale intensjoner og formål. På samme måte blir gjenstandene kroppsliggjort fordi de blir en del av den menneskelige adferden gjennom det å krige eller i utvekslingen av ideer eller kulturelle uttrykk (som i handel). Måten dette skjer på er gjennom CT-modellen, eller *cultural transmission*. Eerkens og Lipo poengterer at individer mottar informasjon som de aktivt handler ut fra enten gjennom å ignorere det, velge hvordan eller hvem en godtar det fra eller modifisere det (Eerkens & Lipo: 2007 s. 253). Gjenstander gjør dette ved at de aktivt går inn i den menneskelige sfæren og deretter blir brukt eller ikke brukt av de menneskelige aktørene. Eksempelvis er sverd og et glassbeger. Den ene gjenstanden signaliserer at vedkommende som har den, vil enten forsvare seg selv eller angripe noen. Glassbegeret på sin side indikerer at personen enten vil drikke eller selge avhengig av hvilken kontekst en befinner seg i.

Det vil være essensielt i denne diskusjonen å se mer på glassbegrene fra Hauge og Tu og prøve å forstå dem gjennom symmetrisk-arkeologiske perspektiver. Spesielt overfangsglasset (S1494) fra Revhaug på Tu vekker interesse, ettersom det er et glassbeger med gresk innskrift

som ble funnet i en grav med luksusgjenstander (Hauken: 2014, s. 63 – 64). En slik sjelden gjenstand ville trolig hatt stor status blant de som levde på Tu. Noe som dermed gjenspeiler gjenstandens agency eller evne til å påvirke sine omgivelser. Den er ikke bare en primærkilde til et hierarkisk miljø på Jæren, men en aktør som har satt i gang ulike handlinger og som har gjennomgått flere transformative faser gjennom sin reise fra de østlige områdene til Jæren. Når Latour skriver om medienes blanding av flere ulike aspekter som økonomi, natur, vitenskap eller religion, for å nevne noen, så beskriver han ubevisst biografien til glassbegeret fra Tu (Latour: 1996, s. 9 – 11). Price innleder sitt kapittel med å nevne at glass har hatt ulike funksjoner i løpet av den romerske perioden (Price: 1983, s. 205). Ulike funksjoner kommer av ulike kontekster og det samme vil gjelde for overfangsglasset fra Revhaug. Derfor er Latour sin beskrivelse av medienes blanding av ulike faktorer, en ubevisst beskrivelse av overfangsglasset. Det er fordi overfangsglasset gjennomgår en blanding av flere prosesser og funksjoner, deriblant at dens kontekstuelle betydning endres fra et romersk produkt til en gjenstand som gjenspeiler høy status. Aktør-nettverk-teorien vil forklare dette som at gjenstandens utseende og form påvirker menneskene som har skaffet seg den. Symmetrisk- arkeologi vil beskrive det som et sluttprodukt av ulike samspill mellom flere nettverk med flere fortolkningsmuligheter. En mulig fortolkning er at den reflekterer en etablering av en elite, slik som andre glassbegre i Germania gjenspeiler dannelsen av germanske eliter (Rødstrud: 2017, s. 81) Dette er på grunn av alle de ulike nettverkene som gjenstanden samspiller med og alle de nettverkene som førte den til Jæren. Kort fortalt, på grunn av dens romerske opprinnelse og utseende så forsterker den statusen til vedkommende på Tu som eide den

Det siste eksempelet som diskusjonen vil se på, er bronsefatet fra Krosshaug på Hauge (B2269). Ettersom dette er en annen type gjenstand, vil det derfor påvirke mennesker på en annen måte enn glassbegeret. Hauken påpeker at den var blitt reparert ved flere anledninger før den ble lagt i graven (Hauken: 2014, s. 65), noe som indikerer en intensiv bruk av gjenstanden av eliten på Hauge. Hankekaret har en spesiell utforming, noe som ble nevnt i det forrige kapitlet. Magnus skriver at karet ble reparert gjennom lapping, ettersom den befant seg i et område hvor en ikke kjente til tynnhamring av bronsekar (Magnus: 1975, s. 96). Dette viser hvordan en gjenstand ikke nødvendigvis bærer med seg all kulturell informasjon fra sitt opprinnelige produksjonsområde. Likevel bærer den med seg noe, som at den illustrerer hvordan de utenomliggende kulturene utenfor Romerriket prøvde så godt de kunne å ta vare på gjenstanden lenger. Ettersom den ble gravlagt, så tilsier det at den hadde en viktig rolle og

betydning for det lokale samfunnet på Hauge. Glassbegeret fra Revhaug overfører informasjon på samme måte, i tillegg til at den greske innskriften gir en klar indikasjon på at gjenstanden ble produsert i et østlig område. Bronsekaret fra Krosshaug har, i likhet med glassbegeret, kommet seg igjennom flere ulike nettverk (, produsenter, handelsmenn, veier, hav og forbrukere. etc). Den har, som nevnt, gjennomgått vedlikehold i form av småreparasjoner, som er en viktig prosess for gjenstandens livssyklus (for tabell over artefaktens livssyklus, se Peña: 2007, s. 7). Dette vedlikeholdet viser også hvordan bronsefatet påvirker mennesker i den grad at det viser en interesse for videre bruk av gjenstanden. Når en ser på disse faktorene så vil det være mulig å forstå fortiden på en annen måte. De viser hvordan at «*Uten ting, materiellet, ville samfunnet vært en flyktig greie.*» (Olsen: 2006, s. 16). Gjennom symmetriske perspektiver og aktør-nettverksteorien, kan en ta for seg hvordan de intrikate nettverkene spiller inn på måten fortidens mennesker behandlet og betraktet sine materielle kulturer. Det vil si, hvordan artefaktene i det hele tatt kunne være materielle kulturer.

5.2. Resultater og innfallsvinkel

Resultatet av denne drøftingen er at gjenstander har agency til å sette i gang ulike handlinger hos mennesker. Selv etter når de havner i nye kontekster, det være seg systemiske eller arkeologiske kontekster, fortsetter de å produsere betydninger i de samfunnene eller miljøene de havner i. Det er imidlertid noen problemsstillinger som er viktige å ta hensyn til. Grane tar opp blant annet problemet med fortolkningen av grav og gravgods. Han skriver videre om gjenstandenes mening faktisk endret seg når gjenstandene havnet i Barbaricum. Dette er noen av flere problemer som Grane tar opp (Grane: 2013, s. 30-32). Førstnevnte problem tar opp hvordan gravgodset ikke nødvendigvis reflekter mannen eller kvinnen som er blitt nedgravd. Et annet problem har mye å gjøre med at det ikke finnes germanske skriftlige kilder fra eldre jernalder, så en vil derfor ikke finne germanske perspektiver på romersk handel og krigføring. Sistnevnte problem handler om at det ikke alltid er en gitt regel at gjenstandene endrer seg totalt både når det gjelder bruk og symbolsk mening når de kom til de nordvestlige landene i Europa. Likevel vil dette ikke ha særlig innvirkning på hvordan overfangsglasset eller bronsefatet kan tolkes gjennom symmetriske perspektiver. Olsen nevner hvordan uansett hvor langt tilbake i fortiden det er snakk om, så har gjenstandene vært viktige i utformingen av sosiale og kollektive relasjoner (Olsen: 2004 s.32). For det har vært tingene som har satt i gang måten ulike samfunn interagerer med hverandre. Som tidligere skrevet, gjenstander

materialiserer mentale intensjoner og formål som mennesket har. Av denne grunnen er derfor resultatet av dette kapitlet at gjenstanders rolle som aktør er likeverdig den aktørrollen som mennesket har.

6.0. Konklusjon

Denne teksten har hatt som formål å bruke symmetrisk-arkeologi til å fortolke fortidens etterlevninger. I dette tilfellet har jeg gått inn på funnene av romerske importvarer som glassbegre og bronsekar. Disse ble alle funnet på Jæren på Vestlandet. Jeg innledet kapittel 2 med å skrive om arkeologiens tre ansikter, som alle var bygget opp av dualistiske forståelser mellom natur og kultur. Derfor handlet neste del i kapitlet om symmetrisk arkeologi, som har basis i Bruno Latour`s teorier og aktør-nettverksteorien. Disse teoriene betrakter gjenstander og mennesker som likeverdige aktører som samspiller med hverandre i ulike nettverk. Siste del av kapitlet gikk ut på begrepet cultural transmission, som tar for seg hvordan informasjon overføres fra en enhet til en annen. Kapittel 3 tar for seg Romerriket og dens ekspansjon i det nordvestlige Europa. Her ble krigføring og handel nevnt, ettersom disse faktorene i stor grad påvirket germanerne og deretter Skandinavia. Kapittel 4 handler om gjenstandsfunnene fra Hauge og Tu på Jæren, og gjør rede for de ulike glassbegrene, bronsekarene og andre funn som ble gjort der. I tillegg ble kapitlet kort innledet om måten å forstå naturen på og det ble beskrevet litt om landskapet på Jæren. Kapittel 5 er en refleksjon over gjenstandsfunnene gjennom et symmetrisk-arkeologisk perspektiv. Her ble gjenstandens reiser og roller tatt opp, og måten de eventuelt påvirket datidens mennesker på.

7.0. Tabell og figurliste

7.1 Figurliste

Figur 1 Livssyklusen til en gjenstand fra når de hentes ut som råmaterialer til de havner i arkeologisk kontekst. Bildet er hentet fra J. Theodore Peña 2007: s. 7.	8
Figur 2 Kart over mulige handelsveier i Germania. Hentet fra Ingar. M. Gundersens hovedfagsoppgave. Kartet er etter Eggers 1951: s. 56	12
Figur 3 Utsikt over Jæren fra Tinghaug. Et sentralt punkt i jernalderen med flere gravfelt i nærheten, blant annet kvinnegraven på Krosshaug. Bildet er tatt av Annette Øvrelid /Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.	14
Figur 4: Konisk overfangsglass (S1494) funnet på Revhaug, Tu. Bildet er tatt av Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.	15
Figur 5: Glassbeger (B2272) med pålagt glasstråd. Bildet viser glassbegerfunnet fra Krosshaug på Hauge. Bildet er tatt av Nor-Hansen/Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.	16
Figur 6: Glasstrådpålagt beger (S1479) fra Ådnehaugen på Tu. Bildet er tatt av Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.	17
Figur 7: Bronsefatet (B2279) fra Krosshaug. Attasjen har et slangeliknende vesen som fester hanken til randen av karet. Hankefestet preges av et menneskeansikt. Bildet er tatt av Nor-Hansen/Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.	18

7.2. Tabelloversikt

- Tabell 1: Tabelloversikt over glassbegrene: Side 16.
- Tabell 2: Tabelloversikt over bronsekarene: Side 20.
- Tabell 3: Tabelloversikt over generelle funn: Side 19.

8.0. Bibliografi

- Adams, Colin. (2012). 11: Transport. IN: Scheidel, Walter. *The Cambridge Companion to the Roman Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berggren, Åsa. & Hodder, Ian. (2003). Social Practice, Method, And Some Problems of Field Archaeology. *American Antiquity*. Volume: 68. No: 3. Published: Cambridge University Press.
- Brenna, Brita. (2011). Kapittel 2: Materielle forbindelser. En Natursamlende Biskop og Hans Ordning av Verden. Naguib, Saphinaz-Amal. & Rogan, Bjarne (red). *Materiell kultur & kulturens materialitet*. Oslo: Novus Forlag.
- Brenner, Elma. (2018). The Transmission of Medical Culture in the Norman Worlds, c. 1050 – 1250. Bates, David., D`Angelo, Edoardo. & van Houts, Elisabeth (eds.). *People, Texts and Artefacts. Cultural Transmission in the Medieval Norman Worlds*.
- Brogan, Olwen. (1936). Trade Between the Roman Empire and the Free Germans. *The Journal of Roman Studies*. Volume 26.
- Bukkemoen, Grethe Bjørkan. (2014). Sosiale Strukturers Romlige Manifestasjon. Gravanlegg og Landskap som Kilde til Mentalitet og Sosiale Inndelinger. Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianne. & Solheim Pedersen, Einar. (red). *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplatået gjennom jernalderen*. AmS-Varia 55: Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.
- Bundgaard Rasmussen, Bodil. (2003). Romerrigets Soldater og Den Romerske Hær. IN: Jørgensen, Lars., Storgaard, Birger. & Gebauer Thomsen, Lone. *Sejrens Triumf. Norden i Skyggen af det Romerske Imperium*. Nationalmuseet.
- Dahlin Hauken, Åse. (1997). Vestlandskjeler, Velstand og Makt. Tre Studier av Vestlandskjelenes Plass og Betydning i Lokalsamfunnet i Eldre Jernalder i Vest-Norge. *AmS-Varia 31*.
- Dahlin Hauken, Åse. (2005). The Westland Cauldrons in Norway. *AmS-Skrifter 19*. Arkeologisk Museum i Stavanger.
- Dahlin Hauken, Åse. (2014). Jæren og Verden. Bronsekar og Glass fra Hauge og Tu. Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianne. & Solheim Pedersen, Einar. (red.). *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplatået gjennom jernalderen*. AmS-Varia 55: Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.
- Ekholm, Gunnar. (1956). Orientalische Gläser in Skandinavien während der Kaiser- und frühen Merowinger-zeit. *Acta Archaeologica 27*. København.

- Eerkens, Jelmer. W. & Lipo, Carl. P. (2007). Cultural Transmission Theory and the Archaeological Record: Providing Context to Understanding Variation and Temporal Changes in Material Culture. *Journal of Archaeological Research*. Volume: 15. Nr: 3.
- Galestin, Marjan. C. (2010). Roman Artefacts Beyond the Northern Frontier: Interpreting the Evidence from the Netherlands. *European Journal of Archaeology*
- Gleason, Tristan. (2017). Science Education and the Nature of Nature: Bruno Latour's Ontological Politics. *Educational Studies. A Journal of American Educational Studies Association*. 53:6.
- Grane, Thomas. (2013). Roman Imports in Scandinavia: Their Purpose and Meaning? IN: Wells, Peter. S. *Rome Beyond its Frontiers: Imports, Attitudes and Practices*. Portsmouth, Rhode Island.
- Gundersen, Ingar. M. (2007). *Romertidens Fyrstegraver: Germansk Konstruksjon og Romersk Refleksjon*. (Hovedfagsoppgave). Institutt for Arkeologi, Konservering og Historiske Studier, Det Humanistiske Fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Harris, Oliver. J. T. & Cipolla, Craig. N. (2017). *Archaeological Theory in the New Millennium. Introducing Current Perspectives*. London/New York: Routledge.
- Hunter, John. & Sanderson, David. (1982). The Snartemo/Kempston Problem. *Fornvännen 77:1. Journal of Swedish Antiquarian Research*.
- Hurcombe, Linda. M. (2007). *Archaeological Artefacts as Material Culture*. London/New York: Routledge.
- Iddeng, Jon. (2017). *Romerrikets Historie. Republikkens Vekst og Fall*. Oslo: Dreyers Forlag.
- Iddeng, Jon. & Wenn, Camilla. C. (2011). *Antikk Leksikon*. Thorleif Dahls Kulturbibliotek. Oslo: Aschehoug.
- Jørgensen, Lars. (2003). Sejrens Triumf – Norden i Skyggen af det Romerske Imperium. IN: Jørgensen, Lars., Storgaard, Birger. & Gebauer Thomsen, Lone. *Sejrens Triumf. Norden I Skyggen af det Romerske Imperium*. Nationalmuseet.
- Latour, Bruno. (1996, norsk oversettelse av Ragnar B. Myklebust). *Vi har aldri vært moderne*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Le Glay, Marcel., Voisin, Jean-Louis., Le Bohec, Yann., Cherry, David., Kyle, Donald. G. & Manolaraki, Eleni. (2009, fourth edition). *A History of Rome. Fourth Edition*. Wiley-Blackwell.

- Lillehammer, Grete. (2014). Jærens Akropolis. Landskap og Fornminner på Anda-/Tuhøyden. Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianne. & Solheim Pedersen, Einar. (red.) *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplatået Gjennom Jernalderen*. AmS-Varia 55. Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.
- Lothan, Andrew. (1999). Landscape and the Philosophy of Aesthetics: Is Landscape Quality Inherent in the Landscape or in the Eye of the Beholder? *Landscape and Urban Planning* 44. Adelaide: Mawson Centre of Environmental Studies, University of Adelaide.
- Magnus, Bente. (1975). *Krosshaugfunnet: Et Forsøk på Kronologisk og Stilhistorisk Plassering i 5. Årh.* Stavanger: Stavanger Museums Skrifter 9.
- Magnus, Bente. (2014). Kvinnene fra Krosshaug i Klepp og Hol på Inderøya. IN: Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianne. & Solheim Pedersen, Einar. *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplatået Gjennom Jernalderen*. AmS-Varia 55. Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger.
- Marcellinus, Ammianus. (2016). Romersk Historie. IN: Skard, Kari. (oversettelse) & Kraggerud, Egil. (innledning). *Thorleif Dahls Kulturbibliotek*. Trondheim: Aschehoug.
- Marstrander, Lyder. (1983). *Inntrøndelag i Romertid. Gravfunn og Bosetning. Gunneria* 43. Trondheim: Det KGL. Norske Videnskabers Selskab Museet.
- Morley, Neville. (2012). 14E: A Forum on Trade. IN: Scheidel, Walter. *The Cambridge Companion to the Roman Economy*. Cambridge University Press.
- Näsman, Ulf. (1984). *Glas och Handel I Senromersk Tid och Folkvandringstid. En Studie kring Glas från Eketorp-II, Öland, Sverige*. Aun 5, Uppsala University.
- Olsen, Bjørnar. (2004). Momenter til Forsvar av Tingene. *Nordisk Museologi*. 2.
- Olsen, Bjørnar. (2006). Ting-Mennesker-Samfunn: Introduksjon til en Symmetrisk Arkeologi. *Arkæologisk Forum*, nr. 14.
- Peña, J. Theodore. (2007). *Roman Pottery in the Archaeological Record*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Price, Jennifer. (1983). Chapter Ten: Glass. IN: Henig, Martin. *A Handbook of Roman Art. A Survey of the Visual Arts of the Roman World*. New York/London: Phaidon.
- Prøsch-Danielsen, Lisbeth. & Simonsen, Asbjørn. (2000). *The Deforestation Patterns and Establishment of the Coastal Heathland of Southwestern Norway*. AmS-Skrifter 15, Stavanger.

- Roymans, Nico. (2018). Chapter 15: A Roman Massacre in the far North. Caesar`s annihilation of the Tencteri and Usipetes in the Dutch River Area. In: Fernández-Götz, M. & Roymans, Nico. (eds.). *Conflict Archaeology: Materialities of Collective Violence in Late Prehistoric and Early Historic Europe. (Themes in Contemporary Archaeology; Vol. 5).* Routledge.
- Roymans, Nico., Derks, Ton. & Heeren, Stijn. (2020). Roman Imperialism and Transformation of Rural Society in a Frontier Province: Diversifying the Narrative. *Britannia 51.*
- Rødsrud, Christian. L. (2011). Drikk og Lev Vel! Gravkeramikk som Kilde til Gjestebudskultur i Eldre Jernalder. *På Sporet av Romersk Jernalder. Artikkelsamling fra Romertidsseminaret på Isegran 23-24 Januar 2010.* Nicolay Skrifter: 3.
- Rødsrud, Christian. L. (2017). Drikkeutstyr Med Romersk Opphav. Identitet og Sosial Interaksjon i Eldre Jernalder. *Primitive Tider.* 19. Årgang.
- Schiffer, Michael. B. (1975). Archaeology as Behavioral Science. *American Anthropologist. New Series.* Volume: 77. Nr: 4. Published: Wiley (for American Anthropological Association).
- Shanks, Michael. (2008). Chapter 9: Post-Processualism and After. Bentley, R. Alexander., Maschner, Herbert. G.D. & Chippendale, Christopher (eds.). *Handbook of Archaeological Theories.*
- Sheldon, Rose Mary. (2020). Insurgency in Germany: The Slaughter of Varus in the Teutoburger Wald. *Small Wars & Insurgencies.* 31:5.
- Silver, Morris. (2012). 14B: A Forum on Trade. IN: Scheidel, Walter. (ed.). *The Cambridge Companion to the Roman Economy.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Storgaard, Birger. (2003). Kosmopolitiske Aristokrater. In: Jørgensen, Lars., Storgaard, Birger. & Gebauer Thomsen, Lone. (red.). *Sejrens Triumf. Norden i Skyggen af det Romerske Imperium.* Nationalmuseet.
- Van Oyen, Astrid. & Pitts, Martin (eds.). (2017). Chapter 1: What did Objects do in the Roman World? Beyond Representation. *Materialising Roman Histories.* Oxford/Philadelphia: Oxbow.
- Watson, Patty Jo. (2008). Chapter 3: Processualism and After. Bentley, R. Alexander., Maschner, Herbert. G.D. & Chippendale, Christopher (eds.). *Handbook of Archaeological Theories.*

- Webster, Gary. S. (2008). Chapter 2: Culture History: A Culture-Historical Approach. Bentley, R. Alexander., Maschner, Herbert. G.D. & Chippendale, Christopher (eds.). *Handbook of Archaeological Theories*.
- Wallace-Hadrill, Andrew. (2008). *Rome`s Cultural Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitmore, Christopher. L. (2004). On Multiple Fields. Between the Material World and Media: Two Cases from the Peloponnesus, Greece. *Archaeological Dialogues 11*. (2). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, Andrew. (2012). 7: Raw Materials and Energy. IN: Scheidel, Walter. (ed.). *The Cambridge Companion to the Roman Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Young, Andrew. T. (2015). From Caesar to Tacitus: Changes in Early Germanic Governance circa. 50 BC – 50 AD. *Public Choice. Volume 164. Issue 3-4*.
- Ødegård, Knut. (2014). *Antikken. Hellas og Roma, Fra Bystat til Imperium*. Oslo: Pax Forlag.

Appendikser:

- Dahlin Hauken, Åsa. (2014). Appendiks 1: Katalog Over Jernalderfunnene på Hauge gnr. 19 og TU gnr. 17, Klepp Kommune. IN: Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianna & Solheim Pedersen, Einar. (red.). *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplataået Gjennom Jernalderen*. AmS-Varia 55. Arkeologisk Museum, Universitet i Stavanger.
- Helliesen, Tor. (2014, opprinnelig 1907). Appendiks 3: Tor Helliesens Registreringer med Kart for Hauge og Tu. Faksimile fra Helliesen, T. 1907. *Oldtidslevninger i Stavanger Amt*. Stavanger Museums Aarshefte 1906. IN: Kristoffersen, Elna Siv., Nitter, Marianne. & Solheim Pedersen, Einar. (red.). *Et Akropolis på Jæren? Tinghaugplataået Gjennom Jernalderen*. AmS-Varia 55. Arkeologisk Museum, Universitet i Stavanger.

